T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN YÜZÜNCÜ YILI

CİLT 1

43. KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

43. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu

43. KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI

CİLT 1

16-20 EKİM 2023
ANKARA

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI ANA YAYIN NO: 3768/1
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ana Yayın No: 199/1

Editör
Dr. Soner ATEŞOĞULLARI

16-20 Ekim 2023 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen 43. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesinin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

TK: 978-975-17-5864-4
ISBN: 978-975-17-5865-1

Grafik Tasarım
Nihal KARAPEK

Kapak Fotoğrafı
Efes Kazısı, Domitian Meydanı, sürahi ve bardaklar ile Depolama Alanı (© ÖAW/ÖAI).

Not: Kazı raporları, dil ve yazım açısından Dr. Soner ATEŞOĞULLARI tarafından denetlenmiştir. Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarlar sorumludur.

Ankara 2024

ULUSLARARASI KAZI, ARAŞTIRMA VE ARKEOMETRİ SEMPOZYUMU YAYIN KURALLARI

Göndereceğiniz bildiri metinlerinin aşağıda belirtilen kurallara uygun olarak gönderilmesi, kitabın zamanında basımı ve kaliteli bir yayın hazırlanması açısından önem taşımaktadır. Bildirilerin yazımında kitaptaki sayfa düzeni esas alınarak;

* Yazılar A4 kağıda, üstten 5.5cm. alttan 5cm. soldan 4.5cm. sağdan 3cm.lik bir boşluk bırakılarak, 10 punto ile, bir satır aralığı olacak şekilde, Times New Roman fontu ile en fazla 10 sayfa yazılmalı,

* Başlık 14 punto, büyük harf ve bold olacak şekilde yazılmalı,

* Bildiri sahiplerinin isimleri başlığın altında, sağ üstte yer almalı, alt alta sıralanmalı ve unvan kullanılmamalı, dipnotta unvan, adı soyadı, bağlı olduğu kurum, şehir, ülke ve e-mail adresi mutlaka yazılmalıdır.

* Metinde ana başlıklar büyük harflerle ve italik, alt başlıklar, baş harfleri büyük ve italik olarak yazılmalı,

* Metin içinde geçen yabancı sözcük ve terimler, örneğin "*in situ*" italik olarak yazılmalı,

* Metin içinde Milattan Önce gibi çok alışılagelmiş kısaltmalar dışında kısaltma kullanılmamalı, Milattan Önce ve sonra kısaltması: M.Ö., M.S. Erken Tunç Çağı: ETÇ olarak kullanılmalıdır.

* Bölge adlarının ilk harfleri, aynı şekilde yer, coğrafya ve kurum adlarının ilk harfleri büyük yazılmalıdır. Örneğin: Doğu Anadolu, Yakın Doğu, Avrupa, Akdeniz Bölgesi, Dicle Nehri, Ankara Üniversitesi, Türk Tarih Kurumu gibi.

* Ölçü ve ağırlıklar m. cm. mm. lt. gr. şeklinde yazılmalı,

* Dipnotlar metnin altında ve metin içinde numaraları belirtilerek, 8 puntoda yazılmalı,

* Dipnot ve kaynakçada (bibliyografya) kitap ve dergi isimleri italik yazılmalı,

* Harita, çizim ve resimler 15 adetten fazla olmamalı, fotoğraflar JPG veya TlFF olarak gönderilmeli, gönderilen resimlerin çözünürlüğünün en az 300 pixel/ınch olmalı,

* Çizimlere (Çizim: 1), resimlere (Resim: 1), haritalara (Harita: 1) olarak alt yazı yazılmalı ve kesinlikle levha sistemi kullanılmamalı,

* Yayım için telif anlaşması gerektiren Googleearth gibi görseller kullanılmamalı,

Yayınlanacak bildiri sayışının artması, kitapların zamanında basımını güçleştirdiğinden, bildirilerinizin sempozyum sırasında teslim edilmesi ya da en geç ***1 Ağustos tarihine kadar, yayinlar@ktb.gov.tr*** e-mail adresine gönderilmesi gerekmektedir.

Yayın kurallarına uymayan ve geç gönderilen bildiriler kesinlikle yayınlanmayacaktır.

PUBLICATION INSTRUCTIONS

The papers presented in the International Symposium of Excavations, Surveys and Archaeometry will be published as before.

1. In order to complete a high-quality print in time, we kindly request you to send the paper texts in the format specified below:

2. Texts should be written in 10 pages on A4 paper, with Times New Roman and 10 type size within a space of 13.5x19 cm. Line spacing should be 10 points.

3. Heading should be written in bold with 14 typesize and with 14 points of line space. Main headings should be written with capitals, sub-headings with lower letters. Both types of headings should be written in italics.

4. Footnotes should be placed at the bottom of the pages, with their numbers indicated in the text. Footnote texts should be written with 8 type size and line space of 8 points.

5. Book and periodical titles in the footnotes and bibliography should be written in italics.

6. Total number of drawings and photos should not exceed 15. Photos should be either in JPG or TIFF format with at least 300 dpi solution and sent in a separate file.

7. Captions should be added to drawings (Drawing: ……), photos (Photo: ……) and maps (Map: ……). Plate system should not be used.

8. Authors must indicate their names, titles and contact information in their papers.

9. Digital text of the paper should be added to the print-out and both texts should be identical. Otherwise the digital version will be considered default.

As sudden accumulation of papers makes it difficult to complete printing in time, papers should either be submitted during the symposium or sent to ***yayinlar@ktb.gov.tr until the 1st of August.***

The papers that fail to comply with those instructions or that are sent after the deadline will not be published on no account.

İÇİNDEKİLER

Fahri IŞIK
CUMHURİYETİN 100. YILINDA ATATÜRK'ÜN "BİLİMDE DE BAĞIMSIZLIK" ÜLKÜSÜ İZİNDE TÜRK ARKEOLOJİSİ 9

Abdullah HACAR, Yakup ÜNLÜLER, Meral BAŞARAN MUTLU, Nilay ÇETİN, Züleyha DOĞAN, Ahmet Emin KARKINLI
BEKÇİTEPE (NİĞDE-BOR) 2022 YILI KAZILARI: İLK SEZON ÖN RAPORU 39

Akın TEMÜR, İlknur GÜLTEKİN GENÇ, Evin BİLGE, Tekin SUSAM
SEBASTOPOLİS ANTİK KENTİ 2022 YILI KAZI VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI 53

Aygün Ekin MERİÇ, Ali Kazım ÖZ, Ahmet TÜRKMENOĞLU, Gülşen KUTBAY
İZNİK HİSARDERE NEKROPOLÜ 2018-2022 YILLARI KAZI ÇALIŞMALARI 65

Ali Umut TÜRKCAN, Sevim KURTULDU, Arek MARCİNİAK, Orbay AYDIN
2022 YILI ÇATALHÖYÜK KAZI ÇALIŞMALARI 85

Ali Yalçın TAVUKÇU, Zerrin AYDIN TAVUKÇU, Mesut CEYLAN, Sinem COŞKUN, Kasım EKER, Ayşe AVLİ, Murat SARIGÜL
ALABANDA 2022 103

Aslıhan BEYAZIT, Burhan GÜLKAN, Burçin AFŞAR
İKİZTEPE KAZISI 2021 – 2022 YILI ÇALIŞMALARI 117

Atila TÜRKER, Cahide Gizem TIRIL-ÖZBİLGİN, Kenan SÜRÜL, Armağan MENDİ TÜRKER
DOMBALAKTEPE 2022 YILI KAZISI 133

Aygün EKİN MERİÇ, Ali Kazım ÖZ, Nezihat KÖŞKLÜK KAYA, Fatih Hakan KAYA, Nihal KARDORUK
İZNİK ROMA TİYATROSU 2022 YILI KAZI VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI 143

Aytaç COŞKUN, Şıvan AYUS, Fatma DURMA
ZERZEVAN KALESİ 2022 YILI ÇALIŞMALARI 161

Bahadır DUMAN
TRIPOLIS 2022 YILI KAZI VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI 175

Banu ÖZDİLEK, Ayşe ERSOY, H. Onur TIBIKOĞLU, Serap ÖZER - Nihat ÇALIŞKAN
İSSOS EPİPHANEİA (ERZİN) 2022 YENİ DÖNEM KAZILARI 197

Bora UYSAL, Ali ÇİFÇİ
ELBİSTAN KARAHÖYÜK ve HAMZATEPE KAZILARI 2022 223

Burçin ERDOĞU, Nejat YÜCEL, Erkan GÜRÇAL, Yasin Cemre DERİCİ
GÖKÇEADA UĞURLU-ZEYTİNLİK 2021 VE 2022 YILI ÇALIŞMALARI 233

Claire BARAT, Emine KÖKER GÖKÇE, Jean-François PICHONNEAU, Chamsia SADOZAÏ
PORSUK–ZEYVE HÖYÜK 2022 YILI ÇALIŞMALARI 239

D. Burcu ERCİYAS, A. ÇİVİLİDAĞ
KOMANA'DA 2022 YILI ÇALIŞMALARI 259

Davut KAPLAN, Turan TAKAOĞLU, Oğuz KOÇYİĞİT, Tolga ÖZHAN, Çilem YAVŞAN
GÜLPINAR/SMINTHEION 2022 YILI ÇALIŞMALARI 273

Deniz SARI, Harun KÜÇÜKAYDIN, Özge KOCABAŞ, Şemsettin AKYOL, Yusuf TUNA, Mert Nadir YAZMACI, Hatice KÜTÜK, Akasya Betül PATAN
GEDİKKAYA MAĞARASI KURTARMA KAZILARI 2022 YILI KAZI ÇALIŞMALARI 295

Derya ŞAHİN
APOLLONİA AD RHYNDACUM 2022 ÇALIŞMALARI 305

Derya YALÇIKLI
İNBOĞAZI-ANDIK MAĞARASI, 2022 319

Derya YILMAZ
2022 YILI KÜLHÖYÜK KAZI ÇALIŞMALARI 333

E. Emine Naza DÖNMEZ, Şeyda ALGAÇ, Fatih S. CANIBEK
AMASYA HARŞENA KALESİ VE KIZLAR SARAYI KAZISI 2022 DÖNEMİ ÇALIŞMALARI 351

Erdoğan ASLAN, L. Ufuk ERDOĞAN, Yusuf KILIÇ
KSANTHOS–LETOON KAZI ÇALIŞMALARI: 2022 365

Ergül KODAŞ, Moritz KİNZEL, Çağdaş ERDEM, Kazım ÖZKAN, Bahattin İPEK, Yunus ÇİFTÇİ
BONCUKLU TARLA 2022 YILI KAZI ÇALIŞMALARI 389

Erkan FİDAN, H. Levent KESKİN, Nihan NAİBOĞLU, Sezer SEÇER FİDAN, Neyir KOLANKAYA BOSTANCI, Gülden EKMEN, Hamza EKMEN, Mehmet Ali KOCABAŞ
TAVŞANLI HÖYÜK KAZISI 2022 401

Ersin ÇELİKBAŞ, Ercan VERİM, Emrullah KALKAN, Sinan EKİNCİ, Erdem TUNÇ, Soner DEMİR, Elifnur ÇAKMAK, Mehmet AKDAŞ, İbrahim IŞIK, Buket GÜNDÜZ, Büşra AL
HADRIANOPOLIS 2022 YILI ÇALIŞMALARI 415

Ertekin M. DOKSANALTI, İbrahim KARAOĞLAN, Derviş Ozan TOZLUCA, Songül SÖZEL, Kadriye Merve SELEK, Simge Yağmur KILINÇ
KNİDOS–BURGAZ–EMECİK APOLLON KUTSAL ALANI KAZI VE ARAŞTIRMALARI: 2022 435

Fatma ŞAHİN, Yutaka MİYAKE, Celal ULUDAĞ, Nizar POLAT
ÇAKMAKTEPE 2022 YILI KAZI ÇALIŞMALARI 453

Gonca DARDENİZ
KONYA KARAHÖYÜK KAZILARI 2022 SEZONU 471

ÇAKMAKTEPE 2022 YILI KAZI ÇALIŞMALARI

Fatma ŞAHİN*

Yutaka MİYAKE

Celal ULUDAĞ

Nizar POLAT

GİRİŞ

Çakmaktepe Şanlıurfa ilinin yaklaşık 20 km güneybatısında, Eosen kalkerlerden oluşan Fatik Dağları üzerinde tepelik bir alanda yer almaktadır (Harita: 1)[1]. Çakmaktepe "Şanlıurfa Neolitik Çağ Araştırmaları" projesi çerçevesinde "Şanlıurfa Merkez ve Çevresi Tarihöncesi Dönem Arkeolojik Yüzey Araştırması (ŞAYA)" 2021 yılı çalışmaları sırasında keşfedilmiş[2] ve aynı yıl kazı çalışmalarına başlanmıştır.

Çakmaktepe'de 2021 yılında G-7 ve H/I-8 açmalarında olmak üzere iki farklı alanda kısa süreli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda G-7 açmasında doğrudan ana kaya üzerine yapılmış çapları 4 ila 5 m olan çukur tabanlı, yuvarlak planlı basit kulübeler, H8 ve I 8 açmalarında gerçekleştirilen çalışmalarda ise yine ana kayaya oyularak yapılmış büyük bir yapı tespit edilmişti. Ancak 2021 yılı çalışmalarında söz konusu yapılar kısmen açılabildiği için boyutları ve işlevleri tam olarak belirlenememiştir.

Çakmaktepe 2022 yılı Çalışmaları

Çakmaktepe 2022 yılı çalışmaları çeşitli uzman ve öğrencilerden oluşan uluslararası bir ekip ile sürdürülmüştür[3]. Çakmaktepe 2022 yılı araştırmalarında ilk olarak bir önceki yıl

* Doç. Dr. Fatma ŞAHİN, Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Balcalı, Sarıçam-Adana/TÜRKİYE, E-posta: fatmasahin@cu.edu.tr

Prof. Dr. Yutaka MİYAKE, Tsukuba Üniversitesi, JAPONYA, E-posta: miyake.yutaka.gb@u.tsukuba.ac.jp

Celal ULUDAĞ, Şanlıurfa Arkeoloji Müzesi, Şanlıurfa/TÜRKİYE, E-posta: celaluludag63@hotmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Nizar POLAT, Harran Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Harita Mühendisliği Bölümü, Osmanbey Kampüsü Şanlıurfa/TÜRKİYE, E-posta: nizarpolat@harran.edu.tr

1 Şahin-Uludağ 2023.

2 Şahin vd. 2023.

3 Çakmaktepe 2022 yılı kazıları, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün izni ile [Proje Numarası-MK016310 (2022)] Şanlıurfa Müze Müdürlüğü başkanlığında 13.08.2022-03.10.2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kazı çalışmalarında Şanlıurfa Müzesini Dr. Nezif Çıkay temsil etmiştir. Yapıcı yaklaşımı ve yardımlarından dolayı kendisine çok teşekkür ediyoruz. Çakmaktepe 2022 yılı kazı çalışmalarına Prof. Dr. Kadriye Özçelik (Ankara Üniversitesi), Prof. Dr. Ayşegül Aykurt (Hacettepe Üniversitesi), Doç. Dr. Hitomi Hongo (Graduate University for Advanced Studies), Dr. Yu İtahashi (University of Tsukuba), Dr. Can Yumni Gündem (Batman Üniversitesi), Araş Gör. Saiji Arai (Graduate University for Advanced Studies), Araş Gör. Yunus Kaya (Harran Üniversitesi), Doktora Öğrencisi Aylin Badem, Yüksek Lisans Öğrencileri S. Simay Eren, Y. Emre Sevindik, Tugay Gümüş, Öğrenciler; Hüseyin Mavruk, Galipcan Olcay, H. Çağrı Gök,

kazılarına başlanan G-7, H-8 ve I-8 açmalarında tespit edilmiş olan mimarilerin büyüklükleri ve işlevleri hakkında detaylı bilgilere ulaşmak ve yerleşmedeki konumlarının belirlenmesi hedeflenmiştir. Bu doğrultuda mevcut açmalardaki derinleşme çalışmaları yanı sıra, 2021 yılında tespit edilmiş olan ve kısmen ana kayaya oyularak yapıldığı anlaşılan ve "10 No.lu yapı" olarak adlandırılan yapının, planını tam olarak açığa çıkarmak amacıyla kazı alanı güneye doğru genişletilerek H9 ve I9 açmalarında da çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Plan: 1).

Özel/Kamusal Yapı

Ana kayaya kısmen oyularak inşa edilmiş 10 No.lu yapı, H8, H9, I8 ve I9 açmaları içinde yer almaktadır. 10 No.lu yapının tamamını açığa çıkarmak için belgeleme yapıldıktan sonra H8, H9, I8 ve I9 açmaları arasında kalan yürüme yolları kaldırılmış ve yapının planı tam olarak ortaya çıkarılmıştır (Resim: 1-2). "Özel Bina" ya da "Kamu Binası" olarak kullanılmış olduğu düşünülen 10 No.lu yapının duvar temeli, genel olarak oval biçimde olup, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusundaki uzun ekseni 16.2 m, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusundaki kısa ekseni ise 14.0 m'dir.

10 No.lu yapıyı oluşturan önemli öğelerden bir tanesi ise, yapının sınırını oluşturan ve ana kayaya oyularak yapılmış temeldir (Resim: 2). Ancak ilk bakışta kanal gibi görünen bu kalıntının, detaylı olarak incelediğinde, özellikle ana kayanın eğimli olduğu kesimde 0.8-1.0 m gibi belirli uzunlukta olan, dibi düzleştirilmiş şekildeki çöküntülerin farklı seviyelerde kademe kademe oyulmuş olduğu gözlenmektedir. G7 Açmasında tespit edilen yapıların duvar örme tekniğini göz önünde bulundurduğumuzda, bu çöküntülerin levha biçimli büyük taşların dik olarak konması için uygun olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu kalıntıların hendek ya da kanal olarak değerlendirmekten ziyade, bu yapıya ait duvarın temeli olarak tanımlamak daha yerinde olacaktır. Duvar temeline yapının kuzeybatı ve doğu kısımda rastlanmamıştır ve büyük bir olasılıkla bunun ana kayanın aşınmasından kaynaklanmış olduğu düşünülebilir.

10 No.lu yapının kuzey ve doğu kısmı hariç, duvar temelinin önünde yaklaşık olarak 0.8 m genişliğinde ana kayanın düz ve yüksekte kalan kısmı tespit edilmiştir. Bu alanın duvar temeli ile paralel olarak dönüş yaptığı gözlenmekte ve bu alanın duvar önündeki seki gibi işlevleri olduğu söylenebilir. Seki gibi olan kısmın ön tarafında ise, ana kayaya oyularak düz bir taban oluşturmaya çalışılmıştır. Taban seviyesi batıdan doğuya doğru hafif eğimli olarak inmektedir. Taban yüzeyi ise iyi işlenmiştir. Düz tabanı oluşturmak için oldukça uğraşılmış olduğu aşikardır. Ana kayaya oyularak oluşturulan taban üzerinde, yine ana kayaya oyularak yapılan dikme delikleri de yer almaktadır (Resim: 2). Dikme deliklerini, bulundukları konum itibariyle üç gruba ayırmak mümkündür.

Büşra Cura, TÜBİTAK bursiyerleri; F. İnci Nalbant, K. Oytun Arabacı, Sena Akbulut, N. Zuhal Önder, İlayda Atlılar, N. Derya Çadırcı ve C. Ahmet Bingöl katılmıştır. Özverili çalışmalarından dolayı hepsine ayrı ayrı teşekkür ederiz. Radyokarbon analizleri Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Marmara Araştırma Merkezinde (TÜBİTAK-MAM) yapılmaktadır.

Birinci grup yapının ortalarında bulunmuş olanlardır. Toplam 8 tane tespit edilmiştir. Bu dikme delikleri, yuvarlak ya da oval biçimli olup, çapları 32-40 cm arasında, derinlikleri ise 10-15 cm arasında değişmektedir. Büyük olasılıkla yapıya destek sağlamak amacıyla eklenmiş olmalıdır.

İkinci grup ise, yine taban üzerinde tespit edilmiş olmakla birlikte, yapının duvarına yakın kısımda bulunmuş olanlardır. Özellikle yapının kuzey ve batı kısımlarında toplam 11 tane olan bu dikme delikleri, yuvarlak biçimli ve köşeleri hafif yuvarlatılmış veya dikdörtgen biçimli olanlar olmak üzere, iki alt grubuna ayırmak mümkündür.

Dikme deliklerinin *üçüncü grubu* ise, yapının duvar ile taban arasında seki gibi kalmış alanda ve onun ön kenarında bulunmuş olanlardır. Bu gruba ait olan dikme delikleri sayısı ikidir. Köşeleri hafif yuvarlatılmış dikdörtgen biçimlidir. Uzun eksenlerinin yapının ortasına doğru uzanması, bu deliklerin diğer dikme deliklerinden farklı işlevlerde olduğunu düşündürtmektedir.

10 No.lu yapı içinde seki olarak değerlendirilen alan ve taban üzerindeki dikme delikleri dışında, bölme duvarı gibi başka kalıntılara rastlanmamış olması, bu binanın tek odalı bina olarak inşa edilmiş olduğunu göstermektedir. Ancak bir istisna olarak yapının güney kısmında seki duvarına bitişik olarak, bir kenarı açık olan dikdörtgen planlı bir kalıntı tespit edilmiştir. Bu kalıntı yapı içine doğru açık olup, uzunluğu 1.4 m, genişliği 1.6 m ve yüksekliği ise 0.68 m'dir. Bu kalıntıyı oluşturulan ve yapı içine doğru uzanan en ucundaki taşlar ise, her ikisi de dışa doğru açılacak şekilde konulmuştur (Resim: 3).

10 No.lu yapının en son aşamada bilinçli olarak geri doldurulmuş olduğu düşünülebilir. Yapının dolgusu içinde hem küçük taşlardan, uzunluğu 1 m'ye varan oldukça büyük taşlara kadar olan değişik boyutlardaki taşların oldukça yoğun olarak bulunmuş olması, hem de dolguda hayvan kemiklerine hemen hemen hiç rastlanmamış olması, bu yapının doğal süreç içerisinde uzun zaman alarak dolmamış olduğunu, daha ziyade kısa sürede bilinçli olarak doldurulmuş olduğunu göstermektedir Ayrıca bu dolgu taşları arasında bazı yerlerde düzgün konulmuş taş sıralarının bulunması (Resim: 1), bu binayı geri doldururken rasgele taşların atılmamış olduğunu, daha kontrollü bir şekilde geri doldurulmuş olduğunu göstermektedir (Resim: 4).

Başka ilginç bir husus ise, bu dolgu taşları arasında, özellikle taş sıralarını oluşturan taşlar arasında, 10 No.lu yapının hemen kuzeyinde ve güneybatısında tespit edilmiş taş yığınlar arasında olan, oldukça iyi işlenmiş ve sütun parçaları olarak değerlendirilebilen benzer taşların bulunmasıdır (Resim: 5). Bu da bu olası sütunların 10 No.lu yapıyla ilişkili olduğu düşüncemizi desteklemektedir.

Yukarda sözü edilen 10 No.lu yapının planını tam olarak açığa çıkarmak amacıyla bu alanda ilk olarak kazı alanı güneye doğru genişletilmiş, H9 ve I9 açmalarında çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Devamında bir önceki yıldan kazı çalışmalarına başlanan H-8 açmasında da kazı çalışmaları sürdürülmüştür.

H9 Açması

H9 açmasının 5x9 metrelik kuzeybatı kısmında çalışılmıştır. Yüzey toprağının hemen altında yer yer ana kayaya ulaşılmıştır. Kireçtaşından oluşan ana kayada, diğer açmalarda da görüldüğü gibi, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda yarıkların bulunduğu görülmüştür. Bu yarıkların yerleşmenin yer aldığı kireçtaşı yükseltinin oluşumu ile alakalı olarak, jeolojik süreç sırasında oluşmuş olduğu düşünülebilir. Ana kayanın yüzeyi düz olmayıp, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan yarıklarla paralel olarak yer yer oyuk biçimde çöküntü kısımları bulunmaktadır. Söz konusu bu alanlar çok sayıda küçük ve orta boy taşlarla doldurulmuştur. Açmanın güneybatı köşesinde ana kayaya oyularak yapılmış çok sayıda havan dileği tespit edilmiştir.

I9 Açması

I-9 açmasının 5x9 metrelik kuzeydoğu kısmında çalışılmıştır. Açmanın güneydoğu kısmında yüzey toprağının hemen altından ana kayaya ulaşılmıştır. Ancak açmanın diğer kısmında ise, ana kayanın daha düşük seviyede olduğu anlaşılmıştır ve bazı yerlerde ana kayanın bilinçli olarak oyulmuş olduğunu gösteren izlere rastlanmıştır. Bu alanın batı kısmında yay biçimi alan taş sıraları tespit edilmiştir. Bu da burada yapı kalıntılarının var olduğunu göstermektedir. Ancak yapıların diğer kısımlarının pek iyi korunmamış olması nedeniyle planının tam olarak açığa çıkarılması mümkün olmamıştır. Bu taş sırasından bir tanesinin, yukarıda bahsedilen 10 No.lu yapıya ait kalıntı üzerinde bulunması, bu taş sıralarının 10 No.lu yapının terk edilmesinden sonra inşa edilmiş olduğu, yani ondan daha geç bir evreye ait olduğunu göstermektedir.

Bu taş sıralarının doğusunda yığın halde oldukça düzgün şekilde işlenmiş taşlar tespit edilmiştir. Levha biçimli bu taşların iki yan kenarı ve ön kenarı düz, arka kenarının ise köşesi yuvarlatılmış şekilde işlenmiş olduğu anlaşılmıştır. Bu taş yığını arasında üst uca ait olabilecek parçalar da bulunmuştur (Resim: 5). Eğer bu taşlar tek bir unsura ait parçalar ise 'dikilitaş' olarak değerlendirmek mümkündür. Bu taş yığının, özel bina olarak değerlendirilen 10 No.lu yapının hemen yakınında bulunmuş olması da bu varsayımı desteklemektedir.

H8 Açması

Açmanın kuzey kısmında çukur barınak şeklinde ve yuvarlak plana sahip olduğu düşünülen bir yapı tespit edilmiştir ve buna "15 No.lu yapı" adı verilmiştir. Açma içinde kalan kısmı, kuzey-güney istikamette 5.5 m, doğu-batı doğrultusunda 2.5 m kadardır. Yapının derinliği ise, en fazla 20 cm kadar olup, çoğu yerlerde yalnızca duvarın en alt sıra taşları korunmuştur (Resim: 6). Aşağıda belirtileceği üzere bu 15 No.lu yapı ile G7 Açmasında tespit edilen 9 No.lu yapı arasında, kireçtaşı üzerine çakılların sıkıştırılması ile yapılmış taban ve duvara bitişik yerlerde yanmış hayvan kafataslarının bulunması gibi, birbirlerine benzer ortak öğelere sahip olduğu anlaşılmış ve bu iki yapının aslında aynı yapıya ait olabileceği düşünülmüştür.

15 No.lu yapı içinde bulunan hayvan kemikleri, üç tane boğa kafatası olmak üzere, aralarında yabani koyun ve atgiller familyasından hayvanlara ait kafataslarından oluşmaktadır. Tüm bu hayvanların diğer kısmına ait kemiklerin bulunmayışı da dikkat çekicidir. Üstelik bu kafataslarının büyük bir kısmının siyah ve yer yer beyaz rengi almış olması ve çevrelerinde ateş izlerine rastlanmamış olması, yumuşak dokudan arındırıldıktan sonra başka bir yerde bilinçli olarak yakılarak buraya getirilmiş olduğunu ve büyük bir olasılıkla ritüel amaç için bu yapıya konulmuş olduğunu göstermektedir. Ayrıca 15 No.lu yapının hemen doğusunda başka bir taş sırasının bulunması, bu yapının büyük bir olasılıkla en azından bir kere onarılmış olduğunu göstermektedir.

G7 Açması

2021 yılı çalışmalarının sonucunda, G7 Açmasında çok sayıda çukur barınak şeklinde yuvarlak planlı yapılar tespit edilmiştir. 2022 yılında ise, bu yapılardan 1, 2, 5, 6 ve 9 No.lu yapılar olmak üzere, 5 yapıda yapının iç dolguları kazılarak tabana kadar ulaşılmıştır. Ayrıca 2022 yılı kazı çalışmaları sırasında üç tane yeni yapı tespit edilmiş ve 13, 14 ve 16 No.lu yapı olarak numaralandırılmıştır (Resim: 7).

9 No.lu Yapı

İlk olarak G7 Açmasının güneydoğu köşesinde tespit edilen 9 No.lu yapı içinde derinleşilmiştir. Bu yapı esas olarak yuvarlak plana sahip olmasına rağmen, bazı duvar taşlarının kaymasından kaynaklı kısmen düzensiz biçim almıştır. 9 No.lu yapının açma içinde kalan kısmı, kuzey-güney istikamette 4.0 m, doğu-batı doğrultusunda 1.6 m kadardır. Yapının derinliği ise, en fazla 45 cm'dir. Duvarı oluşturulan taşlar, dik olarak konulmuş levha biçimli büyük bir taşın dışında, daha küçük boy taşların yatay yönde üst üstte konulmasıyla 3 veya 4 sıra şeklinde örüldüğü anlaşılmıştır. Yapının tabanı ise, güney kısımda doğrudan ana kayaya üzerine oturmaktadır. Kuzey kısımda ise yer yer küçük kireçtaşı çakılların sıkıştırılmasıyla yapılmış tabana rastlanmıştır. Yapının içinde, duvara bitişik iki ayrı yerde ve hemen hemen taban ile aynı seviyede bilinçli olarak yakılmış olduğu düşünülebilen boğa kafatası ile boğa boynuzları bulunmuştur (Resim: 8). Yakın yerlerde ateş izlerine hiç rastlanmayışı, bu kafatası ve boynuzların başka yerde yakılarak buraya getirilmiş olduğunu göstermektedir.

Yukarıda değinildiği üzere, H8 Açmasında tespit edilen ve 15 No.lu yapı olarak adlandırılan yapıda da hem çakıl taşından oluşan tabanın hem de boğa, yabani koyun ve atgiller olmak üzere, yanmış kafataslarının bulunması, bu iki yapının ayrı yapı olmayıp, aslında aynı yapı olabileceğini düşündürmektedir. Bu varsayım doğru olduğu taktirde, bu yapının yaklaşık olarak 15 m çapında oldukça büyük bir yapı olacağı söylenebilir. Ancak gelecek sezonlarda yapılacak çalışmalarda bu durum anlaşılacaktır.

Konut/Ev Yapıları

6 No.lu Yapı+16 No.lu Yapı

Çukur barınak şeklinde yuvarlak plana sahip olan 6 No.lu yapı ve 16 No.lu yapı, G7 Açmasında 9 No.lu yapının hemen batısında yer almaktadır. İç içe tespit edilmiş bu iki yapıda ilk olarak 16 No.lu yapının inşa edilmiş olduğu anlaşılmıştır. Daha sonra esas duvarın önüne yeni bir duvar eklenerek onarılmıştır. Bu yapıya numara 6 verilmiştir.

Yapının tabanı doğrudan ana kayadan oluşmuştur. Ancak duvara yakın yerde kilden oluşmuş sert katmanın bulunması, esas olarak ana kaya üzerinde kil tabanının döşenmiş olduğu izlenimi vermektedir. Tabanı oluşturan ana kaya üzerinde toplam 6 tane havan deliğine rastlanmıştır.

5 No.lu Yapı

G7 Açmasının batısında tespit edilen 5 No.lu yapının, yalnızca doğu kısmı açma içinde kalmıştır. Yine çukur barınak şeklinde yuvarlak plana sahip olan bu yapının açma içinde kalan kısmı, kuzey-güney doğrultusunda 4.0 m, doğu-batı doğrultusunda 1.5 m kadardır. Yapının derinliği ise 0.4 m kadardır. Duvarı oluşturan taşların büyük bir kısmı -levha biçimli büyük taşlar- doğrudan ana kaya üzerine dik olarak konulmuştur. Bu taşları sabitlemek amacıyla bazı yerlerde küçük taşların ana kaya ve duvar taşları arasına konulmuş olduğu gözlenmiştir. Yapının tabanı, kuzey ve doğu kısımda doğrudan ana kayaya oturmaktadır.

13 No.lu Yapı

13 No.lu yapı, G7 Açmasının batısında 5 No.lu yapının hemen güneyinde yer almaktadır. Bu yapının da çukur barınak şeklinde yuvarlak plana sahip olduğu anlaşılmıştır. Açma içinde kalan kısmı, kuzey-güney istikamette 3.5 m, doğu-batı doğrultusunda 1.45 m kadardır. Yapının derinliği ise, en fazla 0.5 m kadardır. Yapının kuzey duvarını oluşturan üç büyük taşın dışında, daha küçük boy taşların yatay olarak üst üstte konulmuş 2 sırası tespit edilmiştir. Yapının tabanı ise, doğrudan ana kayaya yapılmıştır. Ana kaya üzerinde bir havan deliği tespit edilmiştir ancak oldukça dar bir alanda korunmuş olmakla birlikte, duvara bitişik olarak sertleştirilmiş kil katman da tespit edilmiştir.

2 No.lu Yapı+14 No.lu Yapı

G7 Açmasının batısında aynı alanda iç içe tespit edilen ve çukur barınak şekilde yuvarlak plana sahip olan bu iki yapının, aslında aynı yapıya ait olduğu anlaşılmıştır. İlk olarak 14 No.lu yapı inşa edilmiş ve daha sonra güneybatı ve güney kısımda esas duvarın önüne yeni bir duvar eklenerek onarılmıştır. Bu yapının onarım evresini temsil eden ve onarımın sonucu esas yapıdan daha küçük şeklini alan yapı, 2 No.lu yapı olarak adlandırılmıştır (Resim: 9).

Önce inşa edilen 14 No.lu yapının büyüklüğü, kuzey-güney istikamette 3.6 m, doğu-batı doğrultusunda 3.8 m kadardır. Yapının derinliği ise, en fazla 0.9 m kadardır. Çukur barınak şeklinde yuvarlak plana sahip olan bu yapının duvarı, üç ayrı teknik kullanarak örülmüştür. Yer yer levha biçimli büyük taşların dik olarak konulmuş olduğu görülmekte ve geri kalan kısım ise, daha küçük boy taşların yatay yönde üst üstte konularak 3 veya 4 katman şeklinde örülmüş olduğu gözlenmiştir. Genellikle levha biçimindeki büyük taşlar doğrudan ana kaya üzerine oturtulmuş ve araya küçük taşlar yerleştirilerek sabitleştirilmiştir. Yapının kuzeybatısında ise, büyük kaya kütlesi bulunmuş olup, esas olarak bu kayanın yapı içine çıkıntı olarak devam ettiği izlere rastlanmaktadır. Duvarı örmek için engel olmuş olduğu düşünülen bu kısımda kaya kırılarak duvar hattına uygun şekle getirilmiştir. Dolayısıyla kalan kaya kütlesi ise, bu yapıya ait duvarın bir parçası olarak kullanılmıştır. Bunun gibi duvarı örmek için aynı yapı içinde farklı tekniklerin uygulanmış olmasını, zemini ana kayadan oluşan bu yerleşmede zor koşullara uygun yolların aranmış olmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Yapının tabanını oluşturulan ana kaya üzerinde toplam 13 tane havan deliğine rastlanmış olması, bu yapının günlük yaşam ile ilgili faaliyetler için kullanılmış bir ev olarak algılanabileceğini göstermektedir.

2 No.lu yapının güneybatı kısmına yeni duvar eklenerek inşa edilmiş ve duvarın diğer kısmı ise 14 No.lu yapı ile paylaşılmıştır. Sonradan eklenmiş duvarın arkada yer alan ve 14 No.lu yapıya ait duvarı ise, özellikle duvarın üst sıradaki taşların dışa doğru eğilerek kaymış hal alması, bu yapının onarım geçirdiğini göstermektedir. Sonradan eklenmiş duvar yapının batısında bulunan büyük kaya kütlesinin hemen güneyinden başlayıp, doğuya doğru devam etmekte, ancak yapının güneydoğu kısmında güneye doğru kıvırılarak L biçimini almaktadır. Dolayısıyla yapının bu kısmında giriş gibi dar bir mekân oluşturulmuştur. Bu onarımın sonucu, yapının boyutu kuzey-güney istikamette 3.0 m kadar, doğu-batı doğrultusunda 3.8 m olup, küçülmüş olduğu söylenebilir. Yapı tabanının büyük kısmı ana kayadan oluşmuştur. Özellikle yapının kuzey kısmında ana kayanın hemen üzerinde kilden oluşmuş katman esas taban olarak değerlendirilebilir. Taban seviyesinde bazalttan yapılmış tüme yakın bir öğütme taşı, *in situ* durumda bulunmuştur.

1 No.lu Yapı

Yapının duvarı güney ve doğu kısımda iyi korunmuş olmasına rağmen, kuzey ve batı kısımda ise belirgin değildir. Dolayısıyla bu yapının büyüklüğü tam olarak anlaşılmamış olmakla beraber, çapının yaklaşık olarak 3 m olduğu söylenebilir.

Yapının güney duvarı, doğrudan ana kaya üzerinde yerleştirilmiş levha biçimli büyük taştan oluşmuştur. Doğudaki duvar ise, daha küçük boy taşların yatay yönde üst üstte konularak 3 veya 4 katman şekilde örülmüş olduğu gözlenmektedir. Yapının tabanı ana kayadan oluşmuş ve bu tabanın hem kuzeye hem de batıya doğru eğimli olarak indiği anlaşılmıştır.

Buluntular

Çakmaktepe yontmataş endüstrisi yongalama ürünleri, aletler ve çekirdeklerden oluşmaktadır. Yerleşimde yonga üretimine dayalı bir endüstri hâkim görünmektedir. Üretim sert taş vurgaçlar ile doğrudan vurma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Yongalama ürünleri üzerindeki kabuk dağılım oranları üretimin yerleşim içinde gerçekleştiği yansıtmaktadır. Bu doğrultuda bölgede gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırması (Şanlıurfa Merkez ve Çevresi Tarihöncesi Dönem Arkeolojik Yüzey Araştırması-ŞAYA) sırasında Çakmaktepe çevresindeki çakmaktaşı hammadde kaynakları araştırılmıştır. Bu araştırmalar sonucunda Çakmaktepe'ye yaklaşık 600 m mesafede Kurşunboğazı ve 2 km mesafede Güzelkuyu adlı iki hammadde kaynağı (S.041 ve S.046) tespit edilmiştir. Hammadde kireçtaşı bloklar arasında bulunmakta olup birincil kaynaktır.

Yerleşimde endüstri ögesi olarak oranı az olmakla birlikte iki kutuplu ya da tek kutuplu çekirdekler de bulunmaktadır. Yontmataş aletlerin içinde farklı tip aletler tespit edilmiştir. Alet grubu içerisinde en yoğun karşılaşılan tip taş kalemlerdir. Taş kalemler oldukça farklı tiplerde olup, dikkat çekici bir oranla karşımıza çıkmaktadır. Taş kalemler için farklı taşımalık tipleri kullanılmıştır. Çekirdekler, yongalar, dilgiler üzerine yapılmış olanlar yanı sıra oldukça küçük boyutta mikro taş kalemlerde ele geçmiştir.

Ön kazıyıcılar, burgu deliciler, taş delgiler, mikro taş delgiler, distal ve ventral yüzeylerinde silika parlaklığı tespit edilmiş orak elemanları, tipik ya da atipik yarımayların olduğu mikrolitler ve uçlar ele geçen diğer yontmataş bulgular içinde yer almaktadır.

Çakmaktepe yontmataş endüstrisinin dönem gösteren en karakteristik parçaları *El-Khiam* uçlarıdır. Bu uçlar daha çok Levant bölgesinden bilinmektedir[4]. Bunların yanı sıra yerleşmeden ele geçen diğer yontmataş malzemeye istinaden (Çizim: 1 ve Resim: 10) Çakmaktepe Çanak Çömleksiz Neolitik Dönem (PPNA) başına tarihlendirilmektedir[5].

Küçük buluntular arasında yabani bitkilerin kullanıldığını sürtme taşlardan öğütme ve ezgi taşları yanı sıra taş kap parçaları ve taş boncuklar da ele geçmiştir.

Çakmaktepe 2022 sezonu çalışmalarında konteksten olmayıp yüzey buluntusu olan oluklu ve figürlü bir taş buluntu ele geçmiştir (Resim: 11). Söz konusu bu buluntu biley taşı olarak da adlandırılmakta olup, Anadolu'da Yukarı Dicle ve Aşağı Fırat bölgesinden ve Levant bölgesinden örnekleri bilinmektedir[6]. Ancak üzerinde çizi bezeme ile yapılmış koşar pozisyonda yer alan üç ceylan? ve aralarında ters yönden gelen okların olduğu bir sahneye sahip olması yönüyle ünik bir eserdir. Büyük olasılıkla bu sahne ile, avcı-toplayıcı toplulukların çağdaş

4 El-Khiam uçlar için bkz. Gopher vd 1991; Kozlowski ve Aurenche 2005; Aurenche vd. 2011; Crassard vd. 2013.

5 Çakmaktepe yontmataş malzemeleri hakkında değerli bilgileri ve çizimler için Prof. Dr. Makoto Arimura'ya ve Dr. Eşref Erbil'e çok teşekkür ederiz.

6 Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Kozlowski ve Aurenche 2005; Kodaş 2019.

dönemde bölgede çok sayıda yer alan hayvan tuzak alanları/avlaklar hikayeleştirilmiş olmalıdır. Bu özelliği ile şimdiye kadar bulunan ilk ve tek örneği oluşturmaktadır. ŞAYA yüzey araştırması çalışmalarında Harran Ovası çevresinde 300'den fazla sayıda hayvan tuzak alanları/avlaklardan tespit edilmiştir[7] (Harita: 2).

Sonuç olarak Çakmaktepe'de 2022 yılında yapılan çalışmalar sonucunda, mimari olarak hem "özel bina" ya da "kamu binası" olarak tanımlanan çapları 15-16 m ölçülerinde olan büyük yapıların varlığı anlaşılmış, hem de çapları 4-5 m arasında değişen ana kayaya oyularak çukur barınak şeklinde yapılmış olan ve daha çok günlük yaşamda kullanıldığı anlaşılan konut yapıları (ev) açığa çıkartılmıştır.

Şanlıurfa bölgesinde yer alan diğer çanak Çömleksiz Çömleksiz Neolitik Dönem yerleşmelerine göre avcı-toplayıcıların yerleşiklik sürecinin daha erken aşamalarını yansıtmakta olan Çakmaktepe, Anadolu'da şimdiye kadar tespit edilmiş ve kazısı yapılmakta olan en eski yerleşmelerden bir tanesidir.

Çakmaktepe 2022 yılı çalışmaları Kültür ve Turizm Bakanlığı yanı sıra Çukurova Üniversitesi, Tsukuba Üniversitesi, JSPS (Japan Society for the Promotion of Science), Şanlıurfa Valiliği, Eyyübiye Belediyesi, KYK Adana Fevzi Çakmak Yurdu ve Kastamonu Entegre Şirketi tarafından desteklenmiştir. Tüm kurum ve kuruluşlara yanı sıra da yukarıda listesi verilen ekip üyelerine teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

Aurenche O. and Kozlowski S.K. (2011). The spatial distribution of arrowheads and microliths in the Near East (10,200–8,000 cal BC), Healey E., Campbell S. and Maeda O. ed., *The state of the stone, terminologies, continuities and contexts in Near Eastern lithics*. Proceedings of the sixth PPN Conference on chipped and ground stone artefacts in the Near East, Manchester, 3rd-5th March 2008. Studies in Early Near Eastern Production, Subsistence, and Environment 13: 449-456. Berlin: ex oriente.

Crassard, R. vd. (2013). Beyond the Levant: First Evidence of a Pre-Pottery Neolithic Incursion into the Nefud Desert, Saudi Arabia. *Plos One*, Volume 8, Issue 7, 1-20.

Gopher, A., O. Bar-Yosef, ve D. Nadel (1991). Early Neolithic arrowhead types in the Southern Levant: a typological suggestion. *Paléorient* 17, 109-119.

Kodaş, E. (2019). "Kuzey Mezopotamya'da PPNA ve PPNA-PPNB Geçiş Dönemi'ne Tarihlenen 'Sembolik Objelerin' Bölgesel Dağılımı Üzerine Bazı Gözlemler. Kültürel Çeşitlilik ve Yorumlanması", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 161: 1-22.

Kozlowski, S.K ve O. Aurenche (2005). *Territories, boundaries and cultures in the Neolithic Near East*. BAR International Series 1362. Oxford:Arhaeopress.

7 Bu konuda yayın çalışmaları devam etmektedir.

Şahin, F. ve C. Uludağ (2023). "Çakmaktepe Kazısı 2021 Yılı İlk Sezon Çalışmaları", *42. KST*, Cilt 2, 339-356.s

Şahin, F.-C. Uludağ-K. Özçelik-Y. E. Sevindik (2023). "Şanlıurfa Merkez ve Çevresi Tarihöncesi Dönem Arkeolojik Yüzey Araştırması (ŞAYA) 2021 Yılı İlk Sezon Sonuçları" 38. AST, Cilt 1, 477-497.

EKLER

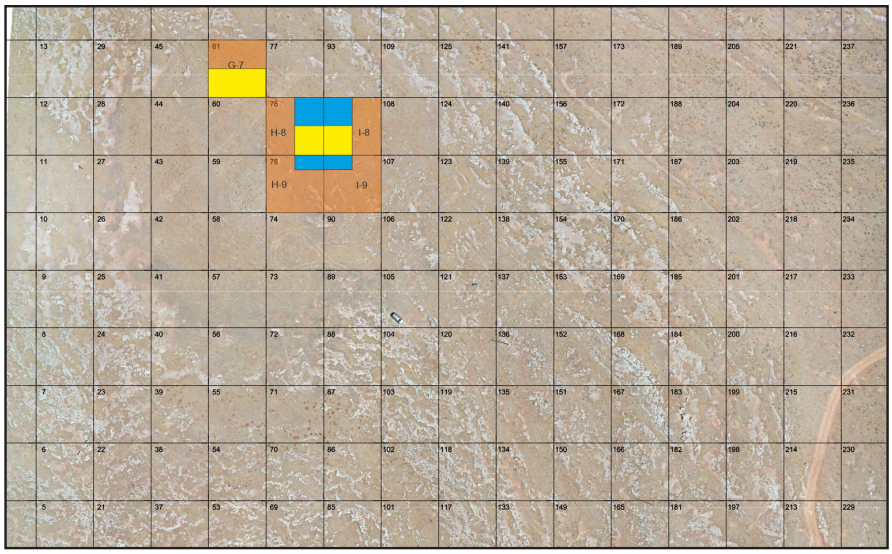

Plan 1: Çakmaktepe 2021 ve 2022 sezonu çalışma alanlarını gösterir topoğrafik plan.

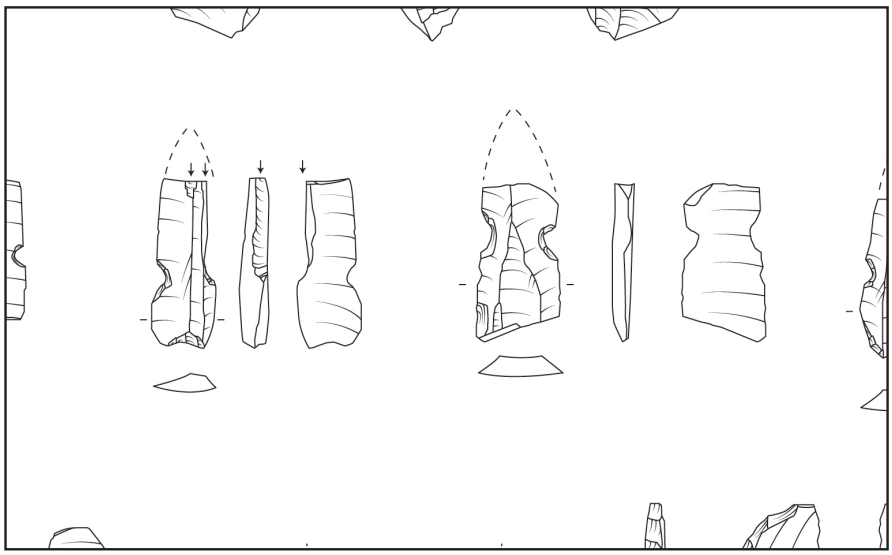

Çizim 1: Çakmaktepe yontmataş örnekleri çizimi.

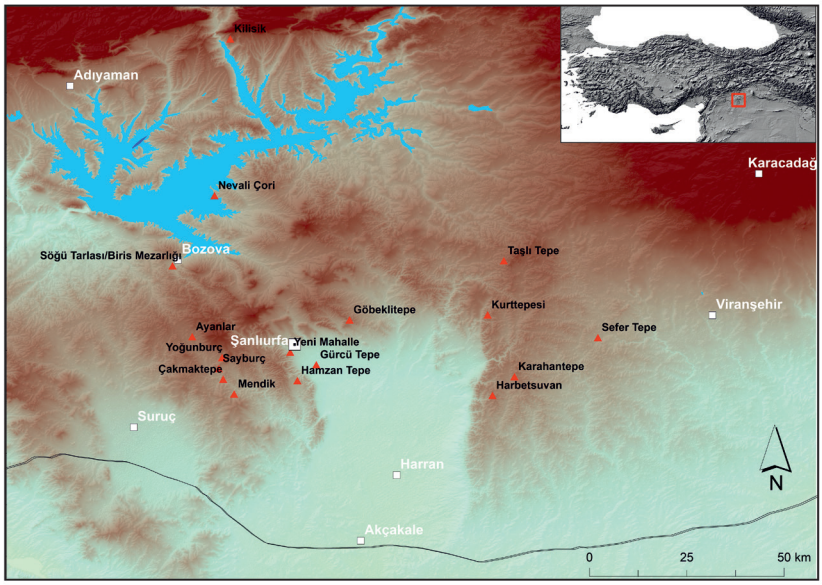

Harita 1: Çakmaktepe ve çevresindeki diğer yerleşmeler (Harita: F. Şahin).

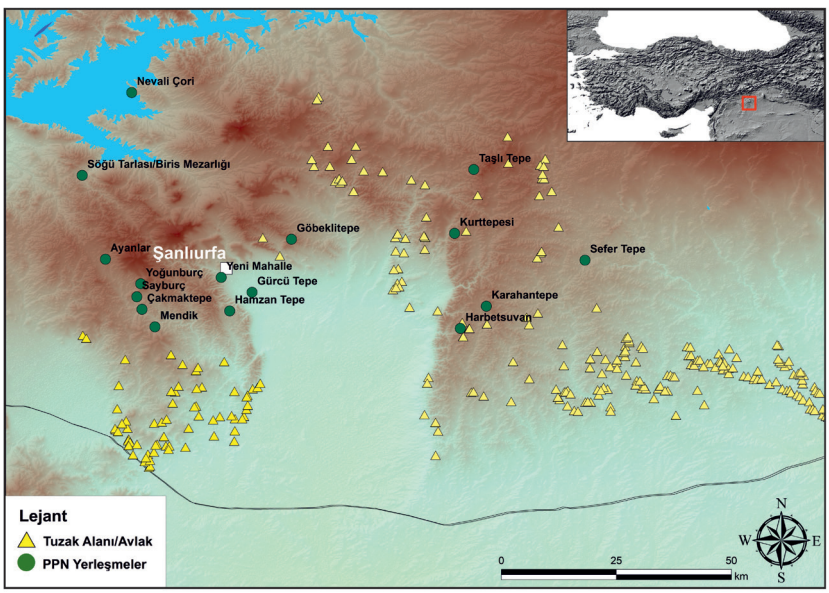

Harita 2: ŞAYA yüzey araştırmalarında Harran Ovası çevresinde saptanan hayvan tuzak alanları/avlaklar (Harita: F. Şahin).

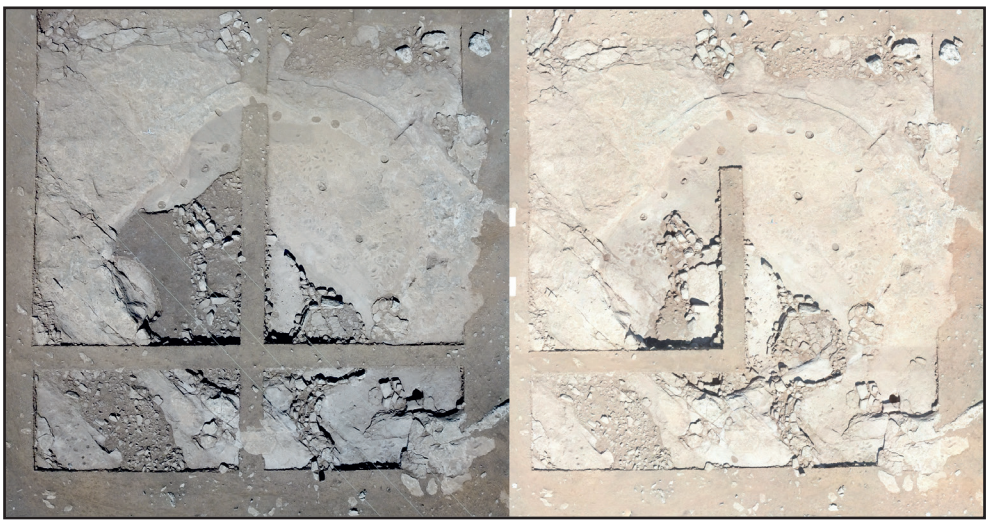

Resim 1: 10 No.lu yapının yürüme yolları kaldırılma aşaması.

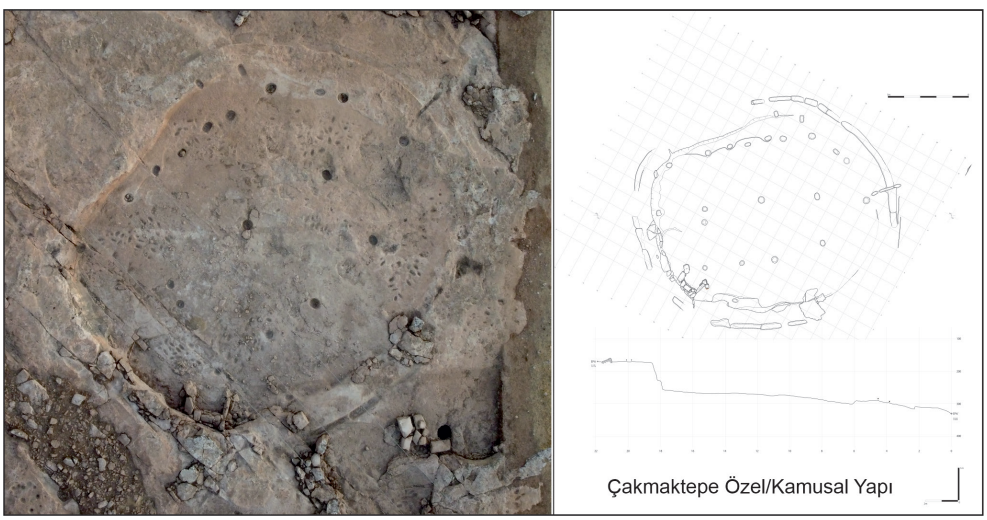

Resim 2: 10 No.lu yapı (özel/kamusal yapı).

Resim 3: 10 No.lu yapı içinde sekiye bitişik yapılmış dikdörtgen planlı mimari unsur.

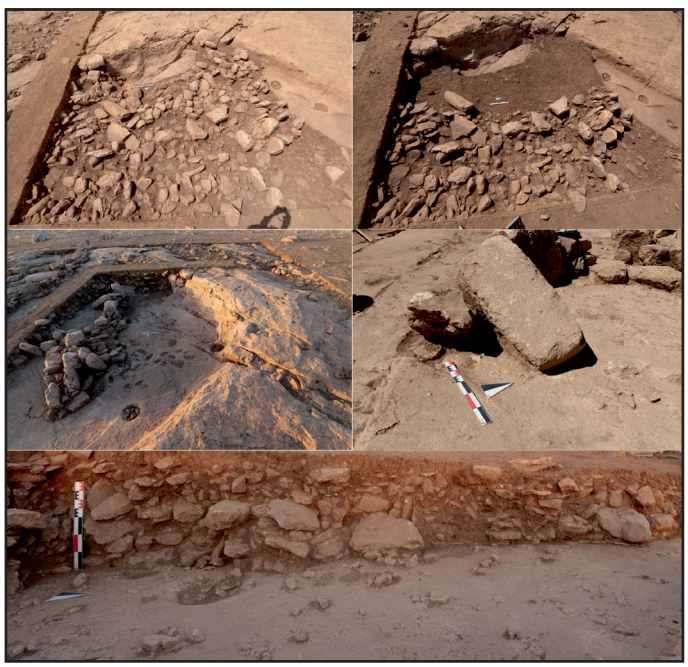

Resim 4: 10 No.lu yapının dolgu ve kesiti.

Resim 5: 10 No.lu yapı çevresinde yer alan dikilitaş parçaları.

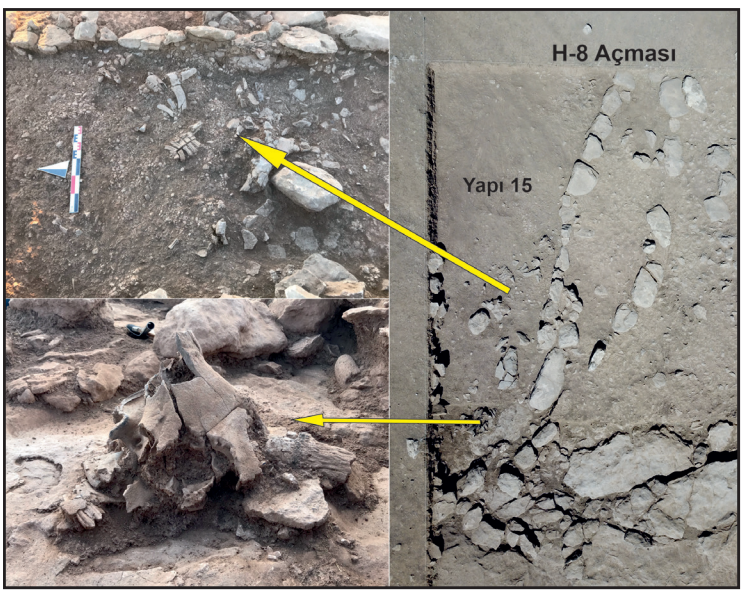

Resim 6: H-8 açması 15 No.lu yapı, çakıllı taban ve yanmış hayvan kafaları.

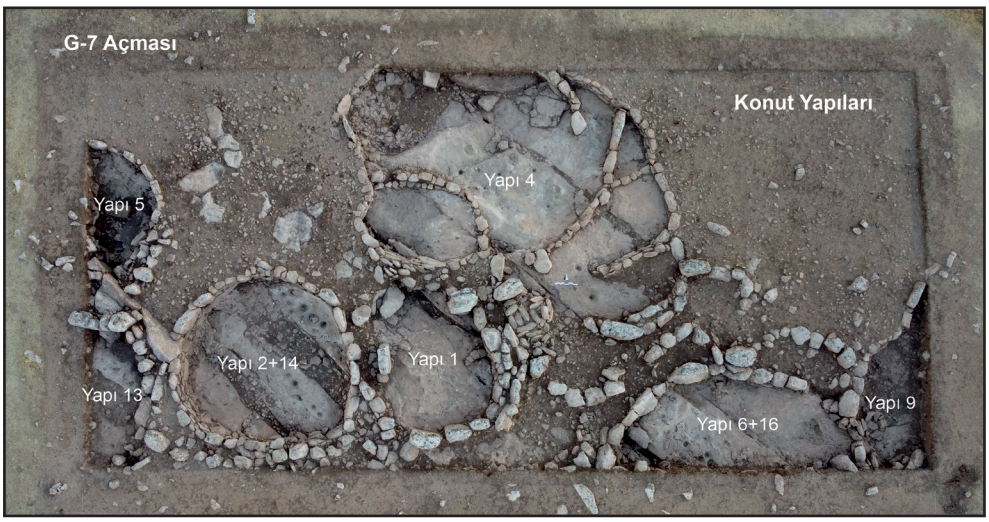

Resim 7: G-7 Açması konut yapıları.

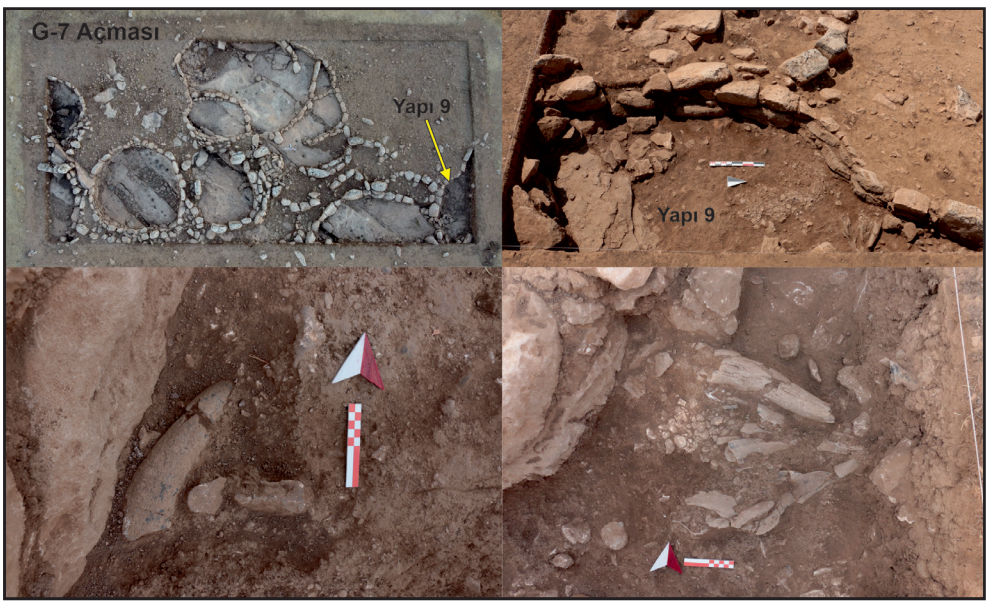

Resim 8: 9 No.lu yapı, çakıllı taban, yanmış hayvan kafası ve boynuz.

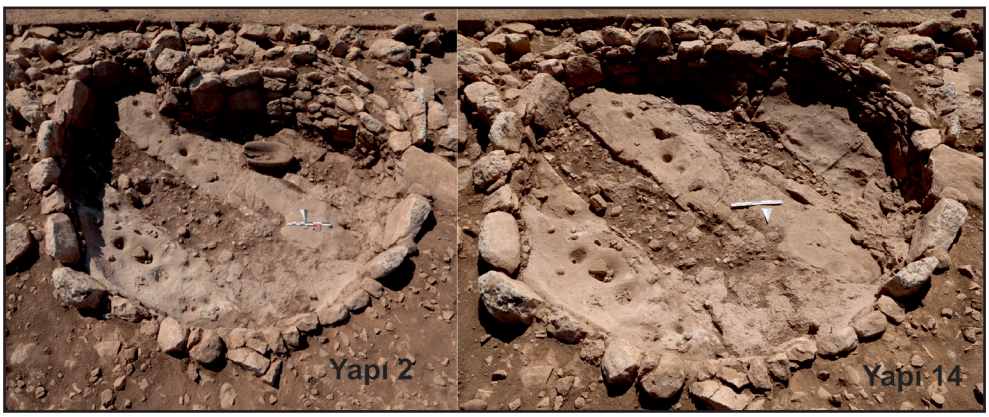

Resim 9: Konut Yapıları- Yapı 2 ve 14.

Resim 10: Çakmaktepe yontmataş örnekleri.

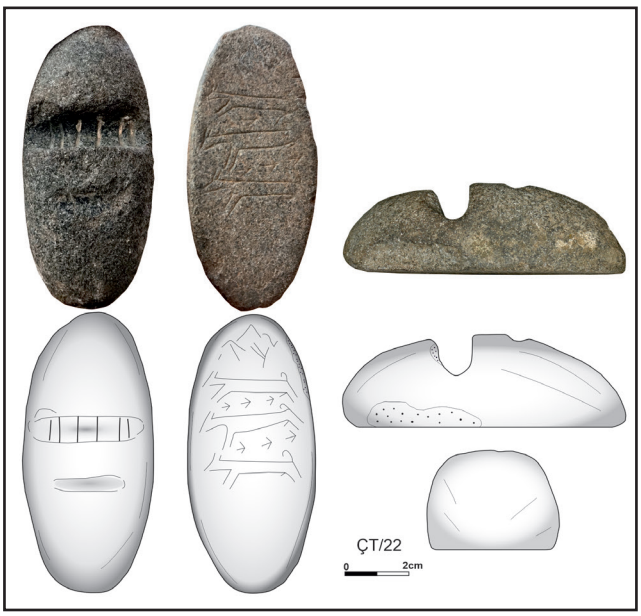

Resim 11: Figürlü taş buluntu.

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü